

רשימות ספרותיות.

I.

על התרגומים.

הנילים ה"מסונקים" לקרוא תגר על תרגום דברי שירה, אפילו בידי מומחים לעבודה זו, ורואים בזה מעין חלול הקודש של הסוגיה. מומן לזמן הם באים ומוכחים, עד כמה ניטל יפיה של יצירה גדולה פלוגית ופלוגית לאחר שלבשה צורה של לשון נכריה. אומרים על דרך המליצה: הלשון לגבי יצירה סופית חשובה אינה בכהינת קליפה לתוך או משבצת לאבן טובה, שאפשר "להסיר בין הדבקים", אלא הרי הן כנף תשמה מחוברים זה לזה, שרק "המות יפריד ביניהם".

ואולם רואים אנו, כי כל היצירות הפיוטיות הגדולות הולכות ונעתקות מלשון אל לשון, וכמה וכמה מן המשוררים הגדולים ביותר נעשו על-ידי התרגומים לקנין רוחני של כל עמי התרבות. סימן הוא שיש צורך ויש תועלת לעולם בתרגומים, אף-על-פי שפונמים הם את היצירה הספרד, כנראה יוצא בשכרם. נשאנו מציניים קצת בדבר, אנו מוצאים, כי על יצירה גדולה, עולמית, יש בה שני יסודות: האחד הוא לאומי-סרטי השני הוא אנושי-כללי. הראשון מובן וטורגש יפה רק לבני-עמו ולבני-ארצו של המשורר, שנשמתם נקה עמו

מקרקע אחר. חלק זה של היצירה הפיוטית לא ניתן להתרגם כל צרכו. ואולם היסוד האחרון עומד מחוץ לארצו של המשורר ומחוץ לאומתו ומחוץ ללשונו - זה הוא חלק כל הקוראים שבכל עם ועם.

אבל גם אלה המתירים את התרגומים לבוא בקהל מטילים עליהם חומרות רבות. אומרים: חייב המתרגם לבדוק בשבע בדיקות כל פסוק ופסוק, לבחון בחינה אחרי בחינה כל בסווי ובסווי, להיות חריף ובקי, ואחרי כל אלה - ימתין עד שתשרה עליו רוח הקודש ותכשירתו לתרגם פסוק כהלכה:

הייש צורך להניח, כי רוב הצבור של מתרגמים אינו יכול לעמוד בגובה זה? אך מלבד זאת חמה אנו, אם יש לעולם הפטרות צורך בה. סוף-סוף הרי אין המתרגם צריך להיות דיקן בלשונו יותר מן המחבר, ואנו יודעים, כי רק מספר קטן מאד של ספר-שירה יש בספרות העולם, שאין בהם חסיר ויתר, ישכל מלה שבהם היא שקולה ומדודה, שאי אפשר להוסיף עליהן ולגרוע מהן. הרוב הגדול של הספרים, אפילו מן החשובים והמעולים, אינם כתבי-קודש ואין צורך כלל לנהוג בהם קדושה יתרה. העיקר הוא, שהתרגום יעשה על הקורא מעין אותו הרושם שעושה הספר במקורו.

מכל הדורות והארצות. הם ננשו אל העבודה, בשאיפה חזקה ובמנמה ברה"ה. ואולם יש לקבול על בעלי "יסת", על שעשו את מעשיהם בחסונו יותר מדאי. נראה הדבר, כאלו ראו האנשים המצויים ההם את האוצרות הרוחניים הרבים והעצומים, שאצרו עמי אירופה במשך דורות רבים, וחמלאכה מרובה להעבירם לעולמנו העברי, ולפיכך התאמצו לסדר בעשייתה.

החסרון העיקרי שברוב תרנומי "יסת" הוא... דיוקם. מי שרוצה להוכיח, שד כמה צדקו הדברים: "כל המתרגם ססוק כצורתו, דרי זה בדאי", יבוא ויקרא, למשל, את "יסורי ורטר הצעיר" לגיתו בהרנומי של מ. ווילקנסקי ("יסת", קובץ I) או את הדרסה "מיכאל קרמ" של ג. הויססמן בתרנומו של י. ה. ברנר. אין אני מתכוון אל אותם הברברים הנסים, הצורמים את אחזק העברי, אלא אפילו רבים מן הפסוקים שאין בהם חטא ללשון העברית ושמושה אינם נאים כלל וכלל בדבר-שירה. לא המלים בסני עצמן הי העיקר ביצירה ספרותית, אלא צרופיהן זו עם זו, כשם שצדוק-קולות בורא נגינה וצדוק-קוים עושה צורה. תרנום מדויק מלה במלה, יפה לתלמידים הקונים דעת לשון נכריה ומתרגמים פסוקים כצורתם לשם תרגיל. אבל מי שבא להעתיק יצירה פיוטית מלשון אל לשון מחויב לבקש בלשונו מלים שהולמות את המלים שבמקור, ששקולות הן כנגד המלים שבדבר המתרגם, לא רק שמפרשות ומבארות אותן.

המתרגמים העברים שבדור הקודם, מבית-מדרשו של קלמן שולמאן, הרגישו בכך, ולכן חזרו על הדיוק, ולא עוד אלא שהתירו לעצמם גם לשנות סמסכע ששבע המחבר, והכל כדי לגיר את הספר

ולפיכך אנו רואים, כי הספרותיות הצעירות הולכות ומכניסות על-ידי תרנומים אל אוצרן את היצירות החשובות שבלשונית הנכריות. וההון הרוחני הזה שהעמים הצעירים לוקחים בהקפה מאת שכניהם היקנים משמש יסוד לבנין הספרות הלאומית שלהם.

גם בספרותנו העברית, בכל תקופה של התעוררות להרחיבה ולהגדילה, באים סופרים לתרגם דברי-שירה מן הלשוניות הלועזיות. אבל כאן קשה ביותר שאלת התרנומים (ומשום כך אפשר שלא הצליחו כמה וכמה נסיונות במקצוע זה). מלבד שהלשון העברית אינה מסוגלה עדיין למסור כראוי את הדברים הלועזיים מפני חוסר מלים וניבים, נשאר חלק גדול של היצירה הלועזית, גם מן היסוד האנושי, הכללי, שבה, זר להרוח העברי, ולפיכך אינו נקלם יפה בספרותנו העברית.

יש אומרים, כיון שכך, אין אנו צריכים להכניס לתוך ספרותנו העברית "ילדי נכרים", וכשם שהאומה העברית לא השתדלה לקבל גרים, כך ראוי לה לספרותנו העברית להרחיק את אלה היצירות שלא יצאו ממקור ישראל. ואולם זו היא רק דעת יחידים, שבכלל הם כופרים בצורך וביכולת להחיות ולפתח את הלשון העברית וספרותה, ולכן הם מסתפקים בשכרי-לשון ובשברי-ספרות. אבל אלה שמאמינים בתחית הספרות העברית והתפתחותה ורואים הם צורך גדול בכך, הרי הם מיכרחים ללכת בעקבות כל הספרותיות הצעירות, המתרגמות מן התרנומים.

הנסיון החשוב "להריק לתוך פכים קטנים של יעקב מיפסותו של יסת" נעשה בארץ-ישראל על-ידי קובצי "יסת". המיל אמרו להכניס לתוך אוצר-הספרים העבריים, את יקירי ויקרי הרוח

תצרי ולקרבני אל לב הקורא העברי. שיטה זו, כמובן, אינה רצויה, לא רק מפני שאסור לעשות ביצירה של אחר כאדם העושה בתוך שלו, אלא משום שאינה מביאה אל תכלית התרגום: להכניס את הקורא אל עולמו של המהבר. תרגום, חפשיי כזה הוא על פי רוב בבואה-דבבואה של המקור, ושכרו יוצא בהפסדו. ואולם גם השיטה הקיצונית האחרת, שאהזו בה בעלי 'יפת', אינה טובה ואינה יפה. מלבד שתרגום כזה מרחיק מן הספר את לב הקורא העברי וטמל מן הלשון העברית את הדה ואת זוה, אין הוא משיג את התכלית הנרצה.

הרבה נרם לפגמת התרגומים של 'יפת', מלבד סויות העבודה, גם דבר זה, שהיצירות המתורגמות נכתבו נרמנית ורוסית. שתי הלשונות האלה רחוקות מאד מן הלשון העברית באופן שמושן וכבנין קאמריהן, ולכן קשה ביותר התרגום מהן. המתרגם פוגש על כל צעד מכשולי-לשון. ביותר מוגם התרגום מלשונות אלו לעברית - הדיוק. ראיה מוכחה לכך אנו מוצאים בתרגומו של י. ד. ברכוביץ לספרו של מולסמיי: 'ילדותי' (הוצאת 'מורה ומערכי'). כשאתה קורא את התרגום היפה של אמנהסנון העברי הזה, והספר הרחי סתוח לעיניך, מתסלא אתה על יפ-המלאכה ועל הכח הרב לכבוש את 'לשונו' של מולסמיי. אבל בכל זאת אין התרגום הזה עושה על הקורא את הרושם של הספר המתורגם. המתרגם דאג ביותר למסור כהלכת את לשון הספר, אבל לא עלה בידו להשרות על תרגומו את רוח המקור ואת הט המיוחד.

מתוך בחינה זו ראויים לשבח יותר תרגומיו של המנחם א. ה. גמין (יעקב וסמון; בימי שבהי צבי', וס. אובססד פלדר: 'הצלב' - הוצאת 'אהיספר', ורשה).

אף-על-פי שאינם מדויקים, אבל אתה מועם בהם את מעם הספר המתורגם, אתה נכנס לעולם המתואר בו, ואתה מרגיש בנשמתו המיוחדת לו. אמנם חסרה בתרגומים אלו שלמות הסגנון העברי, אבל בכללם יכולים הם להיות למופת ולהוכיח, כי כל מתרגם לא יצליח בעבודתו אלא אם כן יעשה מין שותף להמהבר ביצירתו. צריך להוסיף, כי על-פי רוב עולה דבר זה בידי מתרגם כשיש לו עיני עם ספר בינוני, שאין הוא רואה את עצמו מחויב להיות זהיר בכל תג וקוץ שבו, כדרך שצריך לנהוג בספרים קלסיים. וממעם זה ראוי להצטער על שמולולים בספרותנו העברית בספרים בינוניים, שכדאי היה לתרגמם. תרגומים כאלה היו מעשירים את הלשון העברית, והעיקר - היו מרבים את קהל הקוראים עברית.

לתרגום של ספר-שירה קלסי מוכשר רק איש שהוא עצמו משורר ויש בנשמתו ניצוצות מנשכתו של הסימן המתורגם על-ידיה. אם עלה בידי שואל משהניחובי סקי לתרגם בכשרון רב את 'שירת היאיתיה' לה. לונגפילו (הוצאת 'מוריה'), עד שהקורא העברי (לאחר קצת יסורי-עיני) מועם מעמה של שירה זכה זו - לפי במיו של המ"ל-אין זה אלא (כמו יהוא מספר בהקדמתו) מפני שנפשו נקשרה בשיר הזה מימי ילדותו ושמר בלבו את אהבתו שנים רבות.

על התרגום הנסלא לכתבי ילום-עליכם, שנעשה בידי הסופר י. ד. ברכוביץ, כבר העירה הבקורת שלנו כמה פעמים. רוצה אני כאן להעיר, שמלבד כשרונו הגדול של המתרגם והבתו הרבה אל עבודתו הועילה לו הרבה הלשון היהודית, שבה נכתבו ספורי שלום-עליכם. אמנם זה כמה שנים שורר בקרבנו ריב לשונות, והורען נחשב עתה להאויב.

בו בזמן שבאוהל ספרותנו נראו בדורנו משוררים גדולים מרובי-כשרון ועשירי-רוח, שהאפילו על המשוררים של הדור הקודם, אין לנו עתה אפילו מספר אחד, שנוכל לאמר עליו: „זה ינהמנו“ והפלא גדול יותר, לאחר שאנך יודעים, כי בין מספרי דורנו יש בעלי-כשרון במדה מרובה, מהם אמני-ציור ומהם דקדונוש—במדה שלא היה מצויה בסופרי הדור הקודם. ולא עוד אלא שהלשון העברית בימינו מוכשרת ומסוגלת לכרוא בה יצירה שלמה יותר מן הלשון שכתבו בה סופרי הדור הקודם.

והרי גם חיי היהודים בדורנו עם הליפותיהם ותמורותיהם נותנים וזמר במדה מרובה ליצירות גדולות. כמה וכמה מאורעות עוברים לעיני סופרינו ברחוב היהודים, זה שהולך ולוכש צורה חדשה, ולא שמשו הומר לשום יצירה חשובה.

אצל משוררי דורנו אפשר לראות את סני הדור, את יסודי-הנפש של היהודי שהכיר בלקוי-חיו, את הנעטעים החזקים אל העבר ואת השאיפות העצומות אל העתיד, את החיים בין תקוה ויאוש של דור המעבר — מה שאין כן אצל מספרי דורנו: הם לא קבעו ביצירותיהם צורות-החיים של דורם.

הסתגמים אומרים: „השירה היא הד החיים“, והספרות היא ראי החיים“. את ההד אפשר לשמוע מרחוק, אך בראי יכולים לראות בכואה של דבר, שעומד כנגדו בקרוב-מקום. ואולי בחלוק זה שבין ההד והראי יש לבאר את דלדולה של הביליטריסטיקה שלנו.

המשורר הוא בעל אוון רקה, שקולסת את הקולות העולים אליו מרחוק, והמספר הוא בעל עין חדה, שרואה את הדברים העומדים סביבו. המשורר יכול לשאוב ממקור נשמתו הוא, והמספר

היותר מסוכן ללשון העברית. אך הרי אין לכחד, שכמה מאות שנים חיו שתי הלשונות זו בצד זו ברחוב היהודים. הזדנון קלם לתוכו לא רק המקן מלים עבריות, ניבים עבריים, אלא גם אופני-כשרי עבריים. והזרנון, הלשון המדוברת בפי יהודים (לו גם בנלות), ודאי שהוא מסתל יותר להסמיע בעברית משאר לשונות נכריות. ולפיכך יש בתרגומים אלו מזרנון לעברית ברכה מרובה לתחית לשוננו, שאנו שואפים לעשותה מדוברת.

II

המספרים העבריים.

מפני מה אנו מוצאים בספרותנו החדשה של זמננו רק רשימות סורהות, תמונות קמנות, ציורים בודדים, ואין לנו אפילו יצירה חשובה אחת, שתהא משמשת אספקלריא לחיי היהודים בדורנו? הקטטרים של ספרותנו רואים בזה סימן מובהק לדלדול הכשרון של מספרי דורנו, ומתוך נותם הם כאים לשבח ולסאר את סופרי הדור העבר, שראויים, להיות לסומת.

והסניטרים באים ומלמדים זכות על מספרינו ומוצאים כמה וכמה מניעות ומכשולים מן ההוץ, שאינם נותנים ליצירה גדולה לצאת לאויר עולמנו.

הצר השוה שבהם, שהכל מודים בדלדולה של הביליטריסטיקה העברית, אלא שהללו תולים את הדבר בירידת הדור החדש, והללו מאשימים את מסבת הזמן שגרמו לכך.

כדאי איפוא לעמוד על סיכו של דלדול זה ולהבין את מקורו, כדי לרין על חיוון זה שתמוה הוא בנתת כי הגה